

cerkveni časopis.

L. 1.

V Saboto 1. Maliga serpana

1848.

Predgovor.

Eno je potrebno; to čez vse ceniti, tega z vso resnobo iskati in se pred vsem zagotoviti, žé zdrava pamet vsakterimu veléva, in neki notranji glas, ki se ne da lahko zadušiti, z nepremagljivo močjo ukazuje. Kaj je to eno potrebno? Zveličanje v Bogu in večna blagost v sklenitvi z njim, ki je vir vse blagosti. Kdor to doseže je svojiga življenja imenitni konec dosegel; od njega se zamore reči, de je bil lepó zeleneče drevó, ki bo, presajeno v vert nebeškiga raja, tam vékomej cvetlo. Kdor pa zgreši zveličanje v Bogu, je konec svojiga življenja zgubil, in je usušena veja na drevésu človeškiga rodú, ki se v ogenj verže in zgori. On je zastoj živél, ko bi bil tudi vse zaklade svetá nabrál, in bi se mu vse ljudstva bile uklanjale; on je pred Bogam brez veljave, ko bi tudi s svojo učenostjo vso zemljo in podnebje bil obsegel: vse to bo v brezno temne praznote vtopljenó.

Kdo nam pa svetlo luč užgè, de pot najdemo, po kateri se pride k zaželjenimu koncu? Kdo nam podá rokó, ki nas varno in gotovo tje perpelje? kdo nam pokaže drevó življenja, kteriga sad nas za véčno življenje uterduje? Gospod sam v svojim usmiljenji je drevó življenja v pušavo naše zemlje vsadil. In to drevó je Kristus, eniga bistva z Bogam in eniga bistva tudi z nami, ker je v času rôjen bil iz Marije device. Kdor od tega drevésa jé, za tistiga je zélo smerti bodečo moč zgubilo, on bo živél vékomej. In nobeno drugo imé pod nebam ljudém ni dano, v kterim bi zamogli zveličani biti, kakor imé Jezus. To imé je čez vse imena; in ker je Sin pokoren bil do smerti na križi, ga je Oče povišal, in celo človeštvo v dédino (erbsino) mu podčlil in prepustil vso sodbo, de on ne sodi nikogar, temuč Sin, ker je v smert dal svojo dušo.

Vse zaklade gnade in resnice, ki jih je s svojo kervjó za nas perdobil, je človeškemu rodu kakor drago in bogato dédino zapustil in svoji nevesti, cerkvi, zročil, ktere vogelni in ustavni kamen je on

sam, Kristus Jezus. Vse skrivnosti in dari svoje ljubezni je v roke zvoljenih apostelnov položil, de jih podelujejo vsakterimu, kteri se v sposnanji svoje revšine ponujene gnade udeležiti želi. Aposteljini, kerseni v ognji in s. Duhu, opasani z orožjem luči in moči, so šli iz Jerusalema skoz Judejo, Samarijo do pokrajin svetá, ter so razglasili Jezusovo imé. In svetla luč tega imena je vnela serca ljudstev, in kmalo se je ognjeni stebér kersanske cerkve častitlivo vzdigoval prot nebu. In narodi so skupej vrelí, in se grelí o soncu zveličanja, ter zajémali sladki mir za svoje duše iz bogatih studencov odrešenja. S. Duh, ki je s svojimi perutami jih obsenčil, je rodost in ljubezin v njih serca vlival.

Aposteljini so si naslednike za sveto službo evangelija posvečevali, in njim, kterih zvestobo so v dahu poterdili, vso polnó darov odrešenja prepustili. Po vesoljnim svétu so se škofije ustanovile, in v Rimu je sedél naslédnik s. Petra, kteriga je Kristus postavil za podstavno skalo svoje cerkve, kterimu je izročil ključe nebeškiga kraljestva, za kteriga véro je molil, de nikdar ne omaga, kterimu je vse ovéice zročil, de naj jih vodi na paše rodovitne. Tukej tedej v kersansko-katolíski cerkvi teče vir zveličanja, tukej v rokah rimskiga papesha in škofov s njim zedinjenih so hranjeni zakladi vse gnade in resnice, tukej je drevó življenja usajeno, ki ga duhovni pastirji z mečam evangeliske besede varovati imajo. Kdor tedej življenje hoče in zveličanje, naj ga išé v katolíski cerkvi per naslédnikih apostelnov, kdor želi spoznati resnico, naj zvestó njih glas posluša, in si ga globoko v serce vtisne. Nikdar se kdo bres težke kazni (strafinge) temu glasu ni ustavljal, in gnad ponujenih zametval. „Kdor vas posluša, posluša mene; kdor vas zaničuje, zaničuje mene, in kdor mene zaničuje, zaničuje njega, ki me je poslal.“ Luk. 10, 16.

Ta cerkev, ktere vogelni kamen je Kristus Jezus sam in njeni stebri preroki in aposteljini, je tudi edino terdno in obstojno na zemlji. Obljuba Kristusova ji nepremagljivo terdnost daje, s. Duh jo s svojo močjo vlada in čuje nad vsim perzado-

vanjam njenih predstojnikov, de zaklade resnice in studence gnade neoskrunjene ohranijo. Perderli so seer naujo dostikrat viharji hudi in nevarni, de so stresali skalo, na katero je Jezus svoj novi tempelj zidal; vender v sili je bila vselej pomoč božja blizo. Duh gospodov je prišel, ter s slepoto udaril nasprotnike, njih orožje jim razterl, in jih razpodil osramotene, kakor veter lahke pléve in prah razpiha. Vse okrog nje je menljivo in razpadljivo; ona pa do konca sveta neomadežvana ostane. Prišli bodo, in morebiti poprej ko mislimo, hudi časi, v' kterih, ako bi bilo mogoče, zapeljani biti utegnili tudi izvoljeni; vender s' terdno svestjo upamo, de bo Gospod svoj mogočnji perst vzdignil, kader se bodo sodbe njegove izpolnile. Vihar bo potihnil in cerkev Kristusova bo še častitlivši in svetlejši pred nami stala, ko poprej.

Desiravno pa katolška cerkev ostane nepremagljiva, ker jo vsigavidno oko bôžje védnó varuje, vender zamore nekterim ljudstvam odvzéta biti, ako se z mlačnostjo in hudobijo neskončne dobrote božje nevredne skažejo. V' Azii in Afriki, kjer je v' prvih stoletjih kersanstvo takó lepó cvetelo, kjer je toliko imenitnih škofov slovélo s svojo učnostjo in gorečnostjo, de z začudenjem in spoštovanjem še zdej prebiramo njih pisma, se dan današnji le malo katolških kristjanov šteje. Silna ošabnost in iz njé izvirajoče razpurtije so tam živo véro zaterle, in Gospod v' svoji ostri pravičnosti je perpustil, de so neverniki čez njé oblast dobili. V' Evropi je katolška cerkev skorej vse dežele kdej obségla; zdej pa vidimo, de tudi široko okrog krivoverstvo gospoduje. Ali se ne bomo bali, de bi naših krajev roka božja ne zadéla, in nam nar dražji dar njegove milosti, namreč kersanska véra, bila odvzéta, ako vidimo, kako tudi med nami véra peša in ljubezin v' sereih omerzuje? To je strašna misel: kdo je v' stanu jo prenesti? Oklenimo se kakor zvesti sinovi z' vso močjó svoje ljubezni matere katolške cerkve, in ne postanimo ji nikdar nezvesti ne v' mislih ne v' življenji.

Tode le kar spoznamo, zamoremo v resnici ljubiti. De homo tedej katolško cerkev, ktere udje smo per s. kerstu postali, iz celiga sereá ljubili, jo moramo poznati natanko po vsih njenih notranjih in unanjih zadevah. In ravno k temu spoznanju katolške cerkve tudi kaj perpomoči, je namén pričujočiga slovenskiga časopisa, kteriga prvi list vam dans, ljubi Slovenci! v roke podamo. Popisovali homo rast in razširjenje cerkve skoz dolgo versto stoletij, razlagali bogastvo, ki se v njenih verskih in djanskih naukih, v mnogoterih napravah očitne službe božje, in v življenji njenih svetnikov razodéva. Naznanili homo, kolikor bo mogoče, vse veséle in žalostne pergodbe, ktere cerkev sploh in

posebnó v naših krajih zadevajo, in perpovedovali od njenih nekdanjih in zdajnih bojov z sovražnimi močmi in od veličastnih zmag, ktere ji je njén nebeški zénin zoper nasprotnike podelil. Ne bomo tudi zamolčali, kaj je storiti, kaj opustiti, kader se zmede množijo, ter skušnjave nevarniši in močnejši nahajajo.

Upamo pa tudi, de nas bodo duhovni gospodje po celim Slovenskim v tem perzadevanji s svojimi močmi podpirali in nam pogosto razne dopise, ki od zgorej naznanjenih reči govorijo, pošiljali. Le zedinjene moči zamorejo z božjo pomočjo kej veliciga dopernesti. Bog pa svojiga blagodara ne bo odrekel tistim, ki z resničnim seream njegovo čast, povišanje svete cerkve in zveličanje duš išejo.

Vredništvo.

Kristijanstvo per Slovencih.

1. Nekdajne zgodbe in véra Slovéncor.

Slovenski rodovi so že v nekdanjih nepomljivih časih na obéh straneh Donove svoje sela iméli; na eni plati so segli čez Karpaške hribe do Baltiskiga morja in do Volge, na drugi do Teržaškiga morja, kakor učeni dan današnji splòh terdijo. Prišli so kakor vsi evropejski narodi iz Azije, brez de bi se vedilo povédati v kterim času se je to zgodilo. Šest sto let pred Kristusovim rójstvom so Galijani iz zdanjiga Francozkiga v Slovenske stanovališa privreli; ena množica je prišla čez Snežnike, druga ob Dónovi, in Slovenski rodovi so se mogli čez Donovo in Karpaške hribe v zdajnje Poljske in Ruske ravnine nazaj pomakniti. Vonder je še več Slovéncor v Teržaškim primorji, ob Soči, Savi, Kolpi, Dravi in Muri, to je v zdajnji Slovenii, zastalo. Zato naš slavni pevic, Vodnik, po pravici pòje:

Od nekdej stanuje letukej moj rod,

Če ve kdo za družiga, naj reče, od kod.

Po takim so bile v zdajnji Krajnski, Koroški in Štajerski deželi in v Teržaškim primorji Slovenske in Galijanske ljudstva namesane, ki so iméle mnoge iména: Karni, Nori, Panoni, Japodi, Liburni, Veneti. Nar imenitniji mesto v teh krajih je bilo Akvileja (Óglej), nar starji pa Emóna (zdajna Ljubljana.) — Tudi Terst, Celje in Ptuj so bili že znani kraji. Ob Kristusovim času je rimski Cesar Avgust té kraje svoji oblasti podvérgel, in ostali so v ti podložnosti do petiga stoletja, kjer se je veliko preselovanje narodov začelo.

Nekdajna véra vsih Slovenskih ljudstev je bila malikavska (ajdovska), podobna véri Indijánov in Perzijánov. Iméli so kakor Indijani eniga veliciga Bogá, v kterim so si enóst ali dušo celiga svetá mislili: imenovali so ga Perúna; sonce je bilo njegova podoba. Ker celi svet obseže nebó z soncam,

podnebje z zrâkam in vodó, in zemljo z ôgnjem, so si mislili, de iz tistiga eniga Bogá trije Bogovi izvirajo; to trojico so imenovali Triglava; posebej pa so bili razlóčeni Svétovit, Radegast in Živa, kterih vsak je še druge iména imél, kakor namreč se je rasločilo poletno ali zimsko sonce, pomladna ali jesenska zemlja, in še druge okolišine privzéle. Dálje so pa Slovéní med svojimi Bogovi razločil: kakor Perzijani, dôbre in hude Bogove in Boginje. Dobri Bog se je imenoval Belibog tudi Belin; hudi Bog pa Černibog, tudi Čert. Dôbra Boginja je bila Živa tudi Zlata baba; huda boginja pa Môra, Jezibaba, Pehtrababa. Tudi so bili dôbri duhovi, Děsi, in hudi duhovi, Bési. Teh duhov so bili nekteri povôdni, nekteri hišni (divji možovi, povodni možovi, škrti.) — Za té bogove so Slovéní tudi iméli svoje tempeljne, daritve in praznike. V Ôgleji je bil Belinov, na Blejskim jezeru Živin tempelj. Darovali so med drugim béle in černe kônje. Njih veliki prazniki so bili po zimi Koléda, po leti Krés. — Slovéní so imeli tudi svoje farje, veliko so čislali védeže in copernike. — Pomniti je, de z Galijani in Rimljani so v naše kraje prišli tudi galijanski in rimski maliki, in njih služba.

Takošna slovenska véra je iméla nekaj kristijanstvu podobniga, in po tem je s. evangeli do Slovincov nekoliko ložji pot našel. Pa ravno od té malikvavske slovenske vére se še zdaj več ostankov najde. Nekteri se čudijo, od kod je toliko vraž med priprostim ljudstvom najti; pa večidel vraž je le ostank od stariga malikvanja.

2. Začetik kristijanstra per Slovincih, njih prvi aposteljní.

Kristijanstvo je zgodej v Teržaško primorje in bližnjo sosésko prišlo. S. Marka evangelist, ki je bil od s. Petra poslan nevernikom evangéli oznanovat, je krog pet in pedesetiga leta po Kristusovim rojstvu v Ôglej došel, in je tamkej kmalo vernih pridobil; med njimi je bil tudi s. Hermagora, od kteriga nekteri terdijo, de je bil slovenski rojâk. *) Ko se je s. Marka k s. Petru aposteljnu v Rim povernil, je šel njegov učenec Hermagora z njim, in je tam od s. Petra pastirsko palico prejél ali škôf Ôglejski posvečen bil. Tako je kersanska véra po enim Gospôdovih učencov med Slovence prišla, in njegov spomin se zlasti v Primorji živó ohrani. V Murzijani, kjer je s. Marka nar pred Kristusa pridigval, mu je bila v čast cerkev postavljena; in ko so Benečani, nasledniki nekdanjih Ôglejcev, v devetim stoletji kosti s. Marka iz Egipta v Benedke prinesli, so mogočin tempelj po njegovim iménu zidali; v Gradu je bil dolgo stol s. Marka ohranjen.

*) V bukvah pa, kterim se „Proprium“ pravi, kterih bukev se duhovni per svojih molitvah poslužijo, se bere, de je bil s. Hermagora nemski rojâk. Vredništvo.

S. Hermagora je délo, ki ga je s. Marka začel, dalje izpeljeval; v Ôgleji in v soseskinih krajih je zmirej več duš pridoboval; svojiga levita s. Fortunata je poslal v Istro in k ljudstvam ob snežnikih. Terst, Emóna, Celje z drugimi kraji se hvalijo, de so od s. Hermagora in njegoviga pomagavca s. Fortunata kersansko véro in perve škofo prejéli; ni čudo, de se cerkve, altarji in celó kraji v téh stranah po njiju iménu kličejo: Krajnska dežela šteje s. Hormagora in s. Fortunata svoja posebna pomočnika. — Zdaj so začéli namesti malikov v teh krajih ediniga praviga Boga, in njegoviga Sina Jezusa Kristusa častiti. Bogú posvečeno devištvo se je kmalo kakor nar lepši cvet kersanske vére pokazalo, in je pred drugimi stanovi v Ôgleji krono marternikov prejelo. Bile so svete device: Evfemija, Doroteja, Tekla in Erazma, hčere dveh bratov, ktere je oblastnik Sebást zavoljo vére po mnogim terpinčenji dal umoriti. — Neprenéhán trud, z kterim je s. Hermagora sebi zročno čedo varoval in razširjal, je kmalo oči malikvavskih služabnikov in neverskiga oblastnika nanj potegnil. Bil je s. Hermagora vjet, in na pézo djan, potém v jéčo veržen, kjer je pa Kristusu le še nove verne pridoboval. Ker je sam le smert pred seboj vidil, je svoji čedi s. Fortunata pastirja odločil. Kadar oblastnik to izvé, je še tega dal vjeti in k s. Hermagoru v jéčo djati. Pa čudeži so se vsaki dan množili, in oblastnik se je bal nepokoja in puntarije v mestu, tedáj je zapovedal oba Svetnika ob glavo djati; to se je zgodilo krog sedemdesetiga leta po Kristusu.

Od tega časa do tretjiga stoletja se ne vé kaj od stanu Ôglejske cerkve; verni so bili prestrašeni zavoljo preganjanja; prišli so nepokojni časi, ker so se v Rimu cesar za cesarjem s silo vzdigovali; nastopile so vojske z divjimi narodi ob Donovi, z kterimi je Bog spačeno Rimsko ljudstvo pokoril. Še le v tretjim stoletji se je pokazalo, de je seme s. evangelija, ki sta ga s. Hermagora in s. Fortunat zasejala, dobro kalilo in obilno žetev prirodilo. — Lepo število marternikov se nam tisti čas v naših krajih imenuje. Tako v Ôgleji s. Hilari škôf z več mašniki in leviti, s. Feliks in s. Fortunat (razun s. Kancijana in drugih, ki so iz Rima tje prišli); v Terstu s. Just; v Emoni s. Maksim, škôf in Celski rojâk; v Ptujim s. Viktorin, škôf, in drugih ne malo. — Ko je kersanska cerkev po cesarji Konštantinu mir zadobila, je tudi v naših krajih véra v Kristusa kmalo zmagala malikvavstvo; in se v vsi svitlobi pokazala. V Emoni (Ljubljani) se tisti čas imenujejo škofji: s. Flori, s. Kast, in s. Genadi, kterim se hvala daje, de so veliko sa svojo verno čedo storili.

Spet pa so od druge strani za kersansko véro

žalostni dnevi prišli; rimsko cesarstvo je bilo zlo ob moč prišlo, zlasti potem, ko ga je cesar Teodozi I. 395 po Kristusu med dva sina razdelil; in divji narodi so planili čez lepe dežele, in v zadnje enimu delu rimskiga cesarstva, namreč zahodnemu, končali storili. Naši kraji so bili vsim tem ljudstvom pot v Italijansko. Prišli so Heruli, Rugii, potem Gotoni in v zadnje Longobardji; med njimi privre leta 451 po Kristusu Atila divji Hunski vojvoda z svojo strašno vojsko, potem ko je bil na Francoskim tepen, čez Italijansko nazaj, obleže Oglej, ga čez tri leta vzame in razdene, tudi Emono podere. Razpodeni stanovavci primorja so takrat na otokih Benedke sozidali. Kristijanstvo je pod Huni in drugimi neverskimi narodi zlo terpeło; potem si je spet opomoglo, ker Gotoni sami sicer krivoverci, so vendar katolčane v miru pustili. Oglejskiga škofa duhovna oblast kakor veliciga škofa je obsegla Primorje, Istro, zdajnje Krajnsko in velik del Štajerskiga; v šestim stoletji se je sačel imenovati Patriarh.

(Dalje sledi.)

Sedajni obšir katolske cerkve.

Spisal Valentin Sežun.

„Izvolil in postavil sim vas, de greste in sad obrodite in vaš sad ostane,“ takó je rekel Zveličar svojim apostelnjam. (Jan. 15, 16.) In natanko se spolnujejo te besede Jezusa Kristusa že več ko 18 stolét. Že koj deseti dan po Jezusovim vnebohodu t. j. na binkuštno nedeljo prejmejo učenci poterdnika sv. Duha. Z njega darovami napolnjeni zapusté hišo, v kateri so se pred Judmi skrivali, in pridigjejo z enim glasom Jezusa križaniga. — Ker je pa bila neskončna previdnost božja sklenila, ne samo Jude, temú tudi celi svet s zarkam sv. vére ogreti in temnoto paganstva z lučjo Kristusoviga nauka razsvetliti, so se učenci razkropili po celim svetu, povsod so oznaovali nauke svojiga nebeškiga učenika. In Bog je njih trud obilno blagoslovil in serčnemu prizadevanju toliko téka dal, de so že k koncu perviga stoletja kristjani, katerih je bila prva pridiga sv. Petra do 3000 duš pridobila, ne samo po vsim Rimskim cesarstvu, ampak tudi deleč čez njegove mejé, v Germanii, v Scitii in Perzii se znajdi.

Takó je rastla vedno katolska cerkev kakor krepko drevó, in raste še zmiram. Veje tega veličanskiga drevesa se razširjajo na vse kraje zemlje. Če se je tudi sémtertje kaka veja posušila in odpadla, kakor se je, postavim, zgodilo na Jutrovim in v polnočnih deželah Evrope, je vendar veliko krepkih vej iz močniga debla pognalo in takó število kat. Kristjanov na vsih stranéh svetá dovelj domestilo.

V sledéčih sostavkih hočemo naznaniti, kakó veliko je zdej število katolskih kristjanov v peterih delih svetá in koliko se jih v posameznih deželah znajde.

Peteri deli svetá se imenujejo: Evropa, Azija, Afrika, Amerika in Australija. Evropa, v kateri mi prebivamo, je kar unanjo obsego tiče, nar manjši; kersanstvo pa tukej še zmirej nar lepši cvetè. Od njé tudi začnemo obšir katolske cerkve popisovati.

Evropa.

V tim delu svetá ima mati katolska cerkev okoli sto in štirideset milijonov, sedem sto in pet in štirideset tavžent (140,745.000) otrok, ki v naslednjih deželah prebivajo:

I. Laška ali Italijanska dežela.

Ta preživi okoli 23,457.600 ljudi, od katerih so zunej maliga vsi Katolčanje. Samo v štirih Piemonteških dolinah se še okoli osemnajst tavžent (18.000) Valdenzarjev znajde, ki so že v 13. stoletji pravo vero zaverгли. Seer tudi Judje na Laškim v mnogih mestih prebivajo. Na tavžente jih je v Rimu, Ankoni, Ferari in Livorni, kjer se jih narveč dobi. Luteranov in Kalvincov je na Italjanskim le trinajst do petnajst sto (1.300—1.500). Na Neapolitanskim prebiva tudi do osemdeset tavžent (80.000) Grekov. Bavši se turške grozovitnosti so po smerti Jurja Kastriota, imenovaniga Skanderberg, iz Albanije perbežali. Sicer so katolčanje, samó jezik in šege per božji službi so gerske. —

Italijansko se razdeli v naslednje države:

1. Lombarsko-Beneško kraljestvo. To ima blizo štiri milijone in devet sto tavžent (4,900.000) prebivavcov, ki so skorej vsi katolčani, in imajo eniga patriarha, zdaj Jakopa Monika, v Benedkah, eniga veliciga škofa, zdaj Jerneja Romilita, v Milani, in še osemnajst družih škofov.

Mesto Milán z velikim kosam zgornje Italije je po smerti lastnih poglavarjev v letu 1535 rimsko-nemški cesar Karel V., ki je bil tudi Španjolski kralj, svojimu sinu Filipu prepustil. — Takó so to lepo deželo (ki se tudi Lombardija imenuje) španjolski kralji Filip II. in njegovi nasledniki Filip III. Filip IV. in Karel II. do leta tavžent sedem sto vladali. Ko je pa v tem letu Karel II. brez otrok umerl, je vstala huda vojska za španjolsko kraljestvo in njegove podveržene dežele med nemškim cesarjem Leopoldam I. in po njega smerti med njegovim sinam Jožefam I. in francozskim kraljem Ludovikam XIV., ktera je do leta 1713 terpeła. V tem letu so se le mir naredili. Španjolsko je dobil Filip, vnuk Ludovika XIV., Milansko pa cesar Karl VI., brat Jožefa I., kateri je med vojsko umerl. Takó je tedaj Milansko 135 let pod avstrijansko oblastjo, in Francozke prekucije od leta 1797 do 1814 niso omajale Avstrijanske pravice do tega posestva.

Benedke z kresijami ali delegacijami: Padova, Vičenca, Verona, Rovigo, Treviž, Beluno in

Videm so bile do leta 1797 samosvoja država ali republika. Nekdaj ko še Amerika in morska pot v južnjo Indijo nobenemu Evropejcu ni bila znana, so bili Benečanje prvi kupci v Evropi. Še dan današnji pričajo krasne cerkve in veličanske poslopja od njih nekdanjega bogastva in imenitnosti. — Pa ob času blagostanja je bila tudi njih razujzdanost takó velika, da so v pregovor bili.

2. Sardinsko kraljestvo, kteriga kralj Karl Albert se zdaj tako krivično zoper našiga cesarja vojskuje, ima štiri milijone tri sto in štiri in sedemdeset tavezt (4,374.000) prebivavcov, kteri so zunaj maliga vsi katolčani, in se pod duhovno oblastjo 7 velikih škofov in 34 škofov znajdejo.

V Turinu, poglavitnim mestu tega kraljestva je do 110 cerkev in kapel in 25 samostanov ali kloštrov. V tem kraljestvu je tudi mesto Anesi in tri ure proč grad Salez, kjer je bil v letu 1567 sloveči Genevski škof, pisavec slavnih bukev Filoteje, sv. Francišk Salezi, rojen. — Ime ima pa cela država od velikiga Sardinskiga otoka, kteriga so v letu 1720 Sobijanski vojvodi v last dobili, in se potem kralje imenovali.

3. Modena, vojvodstvo, ima 460.000 prebivavcov, ki so večidel vsi katolčanje pod duhovno oblastjo starih škofov. Od leta 1290 je imela svoje gospodarje iz imenitne hiše Este. Zadnji vojvoda, Erkulj III. je v letu 1803 umrl, in hčer Marijo Beatrico zapustil, ktera je bila pa že z Ferdinandom, sinom cesarja Leopolda II. omožena. Dobila je takó Modena vojvode avstrijskiga rodu. Sedajni vojvoda je mogel spomladi pred puntarji iz svoje dežele zbežati.

4. Parma, tudi vojvodstvo, šteje do 500.000 ljudi, samih katolčanov. 5 škofov ima duhovsko pastirstvo. — Ta dežela je velikokrat vojvode premenila. V letu 1346 je bila Milanezam podložna. Papež Juli II. jo je združil s svojo državo. Papež Pavl III. jo je vojvodu Petru Farnezu dal, kteriga mlajši so jo do leta 1731 posedli. Po smerti zadnjiga Farneza so Parmezansko zdej Španski zdej Avstrijski vojvodi imeli. Po dokončani vojski v letu 1814 je bila ta dežela Marii Luizi, poprejšni cesarici, Napoleonovi ženi, prepuščena, ktera je lanske leto umrla. Njeniga naslednika, Ludovika Burbonskiga, kteri nikoli ni bil dosti obražtan, so letas puntarji zlo stiskali.

5. Toškana (veliko vojvodstvo.) Tukej prebiva okoli 1,710.000 ljudi; ima 4 velike škofije v mestih Florene, Piza, Siena in Luka in 16 škofij. Prebivavci te krasne dežele so pridni in bogaboječi Italijani.

Od leta 1434 do 1737 so imeli lastne vojvode iz bogate in povsod poznane hiše Medicis, kterih največi skerb je bila, ljudstvo z mnogimi učenostmi oznaniti, mu takó življenja težo in tuge polajšati in ga osrečiti. Dušni blagor jim je bil zlo pri sercu,

veliko učenih velikanov so izredili in za njih pomnoženje z vso močjo skerbili, da bi podložni dobro izgojeni in srečni postali. Eden zmed tih vojvodov, Kozma I. je v 16. stoletji morskemu mestu Livornu v polajšanje kupčije posebne pravice dal. Zato ima Livorno še današnji dan med svojim 90.000 prebivavci več ko 20.000 Judov, ki so med vsimi nar bogatejši in v nar lepših poslopih stanujejo. Tudi veliko Grekov, Armencov in Turkov, ki imajo svoje tempeljne, v tem mestu prebiva. — V Toškani je poglavitno mesto Florene, ki okoli 120.000 prebivavcov šteje. Ima 172 krasno okinčanih cerkev, med kterimi je posebno stolna (škofijska) cerkev sv. Marije del fiore narlepši in imenitniši. Nje stene so od zunej z plošami beliga in črniga marmorja vse olišpane. Tudi zavoljo cerkveniga zbora pod papežem Evgenijem IV. 1439 je imenitna. Pogodovali so se Greki, kterih namestnika sta bila ces. Janez Paleolog in patriarh Jožef, da bi se z rimsko-katolško cerkvijo zedinili. — Druga posebna cerkev je osmoglata (octogon) kapela, sv. Janezu Kerstniku posvečena. Vsi novorojeni otroci mesta Florencia se tukej kersujejo.

V letu 1737, po smerti zadnjiga Mediceja, je nastopil Franc Štefan veliko vojvodstvo. Njegova žena je bila slavna cesarica M. Terezija. Zmed nju sinov je prvorojeni Jožef II. avstrijsko vodstvo nastopil, drugi pa Leopold, je Toškansko vojvodstvo prevzel; letá se je zlo v cerkvene reči vtikal, in mnogotere preuredbe vpeljal.

6. Papežova država (Patrimonium St. Petri) šteje do 2,750.000 duš. So večidel katolčanje zunaj kakih 18.000 Judov, ki v Rimu, v Ferari in sosebno v kupčijskim mestu Ankoni šivé. Protestantov je malo, kteri le kakor ptujci kaj časa tam prebivajo.

Poglavitno mesto je Rim *), sedež sv. Očeta Papeža, zdaj Pija IX. Imelo je do leta 1830 okoli 147.300 prebivavcov, 30 škofov, 1455 duhovnov, 1986 menihov, 1385 nun in 569 bogoslovcev. Zdaj šteje Rim do 180.000 duš. Cerkev je 364, med kterimi je cerkev sv. Petra narlepši in visokejši cele Evrope. — Država Papežova ima zunej Rimske še 8 velikih škofij v mestih Fermo, Urbino, Ravenna, Bolonja, Ferara, Kamerino, Spoleto in Benevent in 70 škofij. —

Kako da so Papeži tudi posvetno oblast dobili, tukej ob kratkim povemo. Lombarski kralji so mesto Rim in njega okolico čedalje huji stiskali, Papež Štefan III., spoznavši te krivice, se usmili ljudstva in pokliče frankonskiga mogočnika Pipina na pomoč. Pipin pride z veliko armado, premaga in odpodi Longobarde, in da Raveno z veliko okrajno, ki jo je so-

*) Imenovano poglavitno mesto Rim bomo pozneje bolj natančno bravam popisali.

vražniku odvzel, Rimski cerkvi v last. Cesar Karel Veliki je to lastino mnogokrat pomnožil in Papeža za vladarja poterdil. Z modrim vladarstvom je država na vse kraje rastla, in sčasoma zelo obširna postala. Mesto Rim se je pa še le v letu 1216 pod ces. Friderikom II. tudi v deželni reči Papežu podverglo.

V papežovi državi je tudi mesto Loreto, za Rimom posebej sloveča božja pot. To mesto leži pri reki Muzone, ktera se eno uro od tukej v morje izliva. Ima okoli 6000 prebivancev, tudi krasno cerkev Marije Device z hišico, v kateri se je božji Sin večlovečil. Pravijo, da so jo angeljci semkej prenesli. —

7. San Marino, samolastna država, nar manjši od vsih, pod papežovim varstvom. Ima le 7600 do 8000 katoliških prebivancev.

Sv. pušavnik Marin je pred več ko 1300 letmi tukej na nekim hribu prebival. Ljudje so si sčasoma stanovališa zozidali in se v eno sklenili, in tako je vstala ta skorej nar starejši od sedajnih držav.

8. Korzika, otok v srednjem morju nad Sardinijo. Od 1768 je pod francosko oblastjo. Ima okoli 210.000 duš, laškiga jezika in katoliške vere, pod duhovno oblastjo eniga škofa v mestu Ajačijo.

Korzikanci večidel dolgo živé, so čeverste postave in zelo neotesani in sirovi. Ropanje in ubijanje jim je še zelo v navadi. Napoleon Bonaparte, nekdanji francoski cesar, je bil v tem mestu 15. d. Veliciga Serpana 1769 od precej premožnih staršev rojen.

9. Kraljestvo obdvoje Sicilje ali Neapel in Sicilija, ima 8.000.000 katoliških prebivancev, 22 velikih škofij in 96 škofij, katerih pa semterje en škof po dve ali 3 skupej vlada.

Ta dežela je lepa, krasna in prijetna, sploh imenovana evropski paradiž. Nebó je vedno jasno, sonce zelo pripeka. Spomlad in poletni čas se zmiram verstita, zemlja vedno zeleni in narlepsi cvetlice tukej iz tal poganjajo in hribe in travnike zalšajo, nar sladkejši sadje se iz drevés dobi. Trije sloveči hribi, Vezuv, Etna in Štromboli v tem kraljestvu v nebó kipé, is katerih verhov pogostama ogenj zmešan z gorečim peskam šviga, strašna lava vun vré in hudó v okolici razsaja.

Neapolitanci radi molijo in cerkve obiskujejo, le togota in neukrotena želja se maševati storé per njih dosti hudiga.

V mestu Neapel prebiva okoli 60.000 Lazarov. Pravi heretici so to, ki se dela ogibajo in večidel pod milim nebom na kakšnem kamnu pospavajo.

10. Malta, otok, leži pod Siciljo proti Afriki. Ima z dvema majhnima otokama, Goco in Komino vred 104.600 do 122.000 duš, katoliške vere, ki že bolj arabski jezik govore in jih en veliki škof v mestu Lavaleta vlada.

Malta je tisti otok, kamor je sv. ap. Pavl, kadar so ga v Rim peljali in se je barka razpok-

nila, na suho stopil, kjer je cele 3 mesece ljudem kerš. nauke pridigoval in velike čudeže nad bolnimi delal, ki so mu potem še bolj verjeli, ko so vidili, da mu strašni gad okoli roke zavil nič žaliga ni storil. Zraven mesta Citta vecchia je kapelica sv. Pavlu posvečena in nekoliko proč berlog, v katerim je on takrat prebival. — Malta je bila sperviga Rimljanom podveržena. V letu 818 so jo mohamedanski Saraceni pod svojo oblast spravili in tam do leta 1090 gospodarili. V letu 1530 je prepustil cesar Karel V. ta otok in njegovo vladarstvo slovečim vitezam sv. Janeza Kerstnika (Joanitarjem) z tem pristavkam: Keršanske dežele kolikor je mogoče, pred grozovitnostjo turških morskih tolovajev varovati in Krist. vero povsod braniti. Ti vitezi, ravno tako goreči Kristjani, kakor razumni in junaški vojvodi v vojskah, so se tudi svojiga poklica vselej vredne skazali. Prelepa škofijska cerkev sv. Janeza Kerstnika v mestu Lavaleti, ktere stene so ali pozlačene ali z marmorjem olepsane, in močni tabri po otoku semtertje sozidani, še oznanjujejo od keršansko-serčnih Joaniterjev; ali njih ni več tam. Francozje so jim na poti v Egipt l. 1798 ta otok po sili in krivici, Francozom pa so ga v l. 1800 Anglezi vzeli — kateri ga po tem niso več iz rok dali.

(Dalje sledi.)

Nagovor

našiga presvetiga Gospoda Pija IX. po božji previdnosti Rimskiga Papeža, kteriga so imeli v skrivnim Konzistorii 29. dan Maliga Serpana 1848.

Duh laži nikdar ne počiva, od nekde si je že perzadeval, um ljudi slepiti, da bi jim luč evangelija ne svetila. Tudi dan današnji kraljestvu luči kar je mogoče nasprot dela, s raznimi lažmi in obrekovanjem zveste Kristijane v svoje mreže vjeti želi. Ta duh temé in sovraštva dobro vé, da bi njegovo perzadevanje zoper keršansko véro nar bolj zdalo, ko bi mogel verne od zvestobo do Rimskiga Papeža, na kteriga je Jezus svojo cerkev zidal, odverniti. Ako je pastir udarjen, se čeda kmalo razkropi. Zasjal je tedej po svojih služabnikih, hudobnih ljudeh, več gerdih laži med ljud, da bi imé sv. Očeta Papeža oskrnil, in spoštovanje do Njih v sercu vernih pokončal. Kdor je vedenje velikiga Papeža Pija IX. v začetku Njih vikšiga Apostolstva vidil, ta od takih nesramnih laži nič ni verjel. Dosti pa je bilo tokó perprostih, da so se dali prekaniti. Ko so s. Oče Papež to zvedili, da se mnoge laži v pogubo duš med ljudi zasevajo, so se vzdignili na svojim sedežu, in v skrivnim konzistorii, to je, v zboru Kardinalov, z pravičnim serdam zaverгли vse te lažnjive in obrekvavne povédi, in so prav svetlo razložili, kakó de Oni nikakor

niso krivi teh razpertij in bojov, ki se zdej na Laškem in per drugih Evropejskih ljudstvih vzdigujejo. Poslušajte, Slovenci! besede, ki jih nar boljši Oče Pij IX. od previdnosti božje nam zdej dani, v častitim zboru Kardinalov za vse Kristjane govore.

Častiti bratje!

„Več ko enkrat smo v Vašim zbirališi prederznost tistih grajali, kateri se niso obotavljali, Nam in toraj tudi apostolskemu Sedežu toliko krivico storiti, de so si zmišljevali, de smo Mi od presvetih naprav Svojih predhodnikov in še clo, (kar je strašno izreči!) od uka cerkve več ko v eni reči odstopili. Pa se jih tudi še zdaj ne manka, ki od Nas tako govore, kakor de bi bili Mi prvi začetnik očitnih homotij, ki so se poslednji čas ne le po družih krajih v Evropi, ampak tudi po Laškem pergodile. Posebno iz Avstrijskih nemških dežel smo zvedili, de se ondi trosi med ljud, de je Rimski Papež po razposlancih in z drugimi zvijačami Laške ljudstva k vpeljavi novih državnih prememb podpihal. Zvedili smo tudi, de nekteri nasprotniki katolske vere od tod perložnost poprijemajo nemške ljudstva k maševanju nadražiti, in jih od zveze s tem svetim Sedežem ločiti. Čeravno clo nič ne dvomimo, de katolski nemci, in njih visokospoštovani predstojniki hudebo tacihi zlo močno čertijo; vender spoznamo za svojo dolžnost, pohujšanje odverniti, ktero bi nekteri neprevidni in bolj perprosti ljudje iz tega jemati utegnili, kakor tudi obrekovanje zaverniti, ktero je ne le Naši nevredni osebi, ampak tudi nar višimu Apostolstvu, kterimu služimo, in temu svetimu Sedežu v zaničevanje. In ker ravno ti Naši obrekovavei zvijač, ki jih Nam podtikujejo, nikakor skazati ne morejo, si zato perzadevajo, krivo soditi, kar smo v časnim vladarstvu papeževiga posestva vpeljali; zato, de bomo njim to perložnost obrekovati odvzeli, smo se namenili, ves stan unih reči dans v vašim snidiši svetlo in očito razložiti.

Ni vam neznano, častiti bratje, de so že od poslednjih časov Pija VII. našiga predhodnika, nar imenitniši Evropejski poglavarji apostolskemu Sedežu perporočevati skerbili, de bi per vladarstvu dežele nekako perpravniši in željem deželnikov zadostivno naredbo vpeljal. Potem so se v letu 1831 ti njih sveti in vošila očitniši razodele, po unim slovečim Opominku (Memorandum), ki so ga cesarja Avstrijski in Rusovski, in kralji Francozki, Angleški in Pruški v Rim po svojih poslancih poslali. V tistim pisanji je bilo memo družiga tudi govorjenje od posvetovavniga zbora, ga iz vsiga papeževiga posestva v Rim poklicati, pa tudi od vpeljanja in razširjanja ustave municipalskih mest, in od vpeljave zborov po deželi, pa ne le samo od tih in drugih naprav po vsih okrajnah k občenimu

pridu, ampak tudi od dopušenja deželskih k vsim službam, naj si že vladarstvo politiških reči, ali pa sodniških zadevajo. In posebno dvoje zadnje je bilo, kot življenje vladarstva priporočeno. V družih pis-mih poslanikov je bilo tudi to svetovano, vsim ali skorej vsim odpušenje dodeliti, ki so bili od zvestobe do poglavarja v papeževim posestvu odstopili.

Dalje ni nobenimu neznano, de je bilo nekoliko tega že od Gregorja XVI. Našiga predhodnika izpeljano, nekoliko pa obljubljeno v napovedih, ki so bile ravno tega leta 1831 po njegovim povelji oznanjene. Pa te dobrote našiga predhodnika so se vladarjem še premalo obširne zdele, pa tudi ne zadostne, občno srečo in mir v vsi državi svetiga Sedeža utrditi.

Toraj, kakor hitro smo pô nezvedljivim božjim sklepu v njega mesto postavljeni bili, smo zares, ne še le od kakiga opominja ali sveta spodbujeni, temuč gnani od svoje posebne ljubezni do podložnikov v časnim cerkvenim posestvu obilniši odpušenje podelili tistim, ki so zašli od zvestobe, ktero so papeževimu vladarstvu dolžni: in potem smo hiteli vpeljati, kar smo sreči ravno tega ljudstva služijoče spoznali. In vse to, kar smo v začetku Svojiga narvišiga pastirstva storili, se popolnoma sklema s tem, kar so poglavarji Evrope naj bolj doželjevali. Po tem pa, ko smo svoje namene s božjo pomočjo spolnili, so jele naše in bližnje ljudtva od veselja poskakovati, ter Nam očitno srečo vošiti, in Nas s skazovanjem spoštovanja tako osipati, de smo mogli gledati, kako de bi se tudi v tim visokim mestu veselili krik, glasni plosk in neizmerni stek ljudi na pravo pot dolžnosti savernil.

Tudi so vam znane besede, častiti bratje! ki smo jih 4. Kosaperska lanskiga léta v Konsistorii k vam govorili, s kterimi smo vladarjem očetovsko blagovoljnost in goréčo skerblijivost do njih podložnikov perporočevali, ljudstva pa vnovič k dolžni zvestobi in pokoršini do vladarjev opominjevali. Ravno takó pozneje nismo nehali, kolikor je bilo v naši moči, zopetno opomniti in opominjati, de bi se katolske vere zvesto držali, ter božje in cerkvene zapovedi spolnovali, in med seboj v edinosti, miru in ljubesni živeli.

O de bi se bilo pač po Našim očetovskim glasu in opominjevanji zgodilo! Tode vsakterimu so znane vzdigovanja Laških ljudstev, ki smo jih že zgorej v misel vzeli, kakor tudi druge pergodbje na Laškem ali zunej Laškiga, ki so se ali pred zgodile ali pa potlej nastopile. Kdor bi pa terdil, de té pergodbje iz téga izvirajo, kár smo v začetku svojiga svetiga vladarstva blagovoljno in dobrotljivo storili, ta res ne bo mogel nikakor Nam tega perpisovati, ker nismo družiga storili, kot kar se je Nam in zgorej imenovanim poglavarjem k osrečenju Naše časne posesti perprav-

no zdelo. Tem pa, ki so v Naši deželi dobrote Naše napek obrnili, tem, posnemaje zgled nebeškiga Poglavarja Pastirjev, iz serca odpustimo, ter jih ljubeznivo k boljšim mislam nazaj kličemo, in Bogá, Očeta usmiljenja, ponižno prosimo, de bi šibe, ki nehvaležnih ljudi čakajo, milostlivo od njih odvernili.

Ser pa bi se ne mogle zgorej imenovane nemške ljudstva nad Nami togotiti, de Nam clo ni mogoče bilo, ognjeniga hotenja tistih krotiti, ki so se iz Našiga časniga posestva nad tem, kar se je na zgornolaskim godilo, glasno radovali, in so, z enako ljubeznijo ko drugi za svoj rod vnéti, za ravno tisti namen z drugimi Laškimi ljudstvi svoje perzadevanje združili. Sej se tudi drugi Evropejski poglavarji, ki imajo veliko večí trume vojakov, ko Mi, niso mógli vzdigovanju svojih narodov ob tém casu zoperstaviti. V teh okolisinah pa vender svojim vojakam, ki so bili na meje Papežoviga posestva poslani, družiga povelja nismo dali, kakor celost in varnost Papeževe države braniti.

Ker pa zde nekteri želé, de bi tudi Mi z družimi Laškimi narodi in poglavarji zoper Nemce vojsko spočeli, smo za svojo dolžnost spoznali, v tem slovečim zboru razložno in očitno izgovoriti, de je to Našim mislam popolnoma nasproti, ker, čeravno nevredni, njega na zemlji namestujemo, ki je vir miru in ljubivec ljubezni, in po dolžnosti svojiga narvišiga Apostolstva vse rodove, ljudstva in narode z enako skerbjo očetovske ljubezni ljubimo in objamemo. Če se jik, pa vender tudi zmed Naših podložnikov ne manka, ki se od zgledov družih Lahov seboj potegniti dajo, kakó bomo pač Mi njih ognjenost zamogli uderzevati?

Ne moremo se pa tudi zderžati, de bi na tem mestu v obličji vsih narodov ne zaverгли prekanjenih, tudi s časopisi in raznimi bukvami razglašanih naklepov tistih, ki Rimskiga Papeža poglavarja neke svobodne države (republike) postaviti hočejo, ktera bi se is vsih Laških dežel sostavila. Marveč per téj perložnosti vse Laške ljudstva per svoji ljubezni do njih močno opominjamo in prosimo, de naj se tacih prekanjenih in tudi Laški deželi škodljivih naklepov prav skerbno varujejo, in se svojih poglavarjev, kterih dobrotlivost že iz skušnje poznajo, terdno derže, in se nikdar od njim dolžne pokoršine odmakniti ne dajo. Zakaj ako bi drugači ravnali, bi ne odpadli samo od svoje dolžnosti, temuč bi se tudi v nevarnost podali, de bi se ravno tista Laška dežela z zmiréj večimi kregi in notranjimi razpori od dné do dné še bolj raztergala. Od Sebe pa zopetno naznanje damo, de Rimski Papež vse svoje misli, skerbí in perzadeve v to obrača, de bi kraljestvo Kristusovo, ktero je Cerkev, čedalje bolj in bolj rastlo; ne pa de bi se razširile meje časniga Poglavarstva, s kterim

je božja previdnost ta sveti Sedež obdariti blagovolila njemu v čast, in v bran svobodniga opravljanja narvišiga Apostolstva. Tedej se znajdejo vsi tisti v veliki zmoti, kteri menijo, Naše sercé se bode od lakomnosti po večim časnim gospostvu zapeljati dalo, de bi se v sredo vojskniga hrupa zagnali. To bi pač našimu očetovskému sercu nar prijetniši bilo, ko bi s svojim delam, svojo skerbjo in svojim perzadevanjem kaj perpomogli, vnetilo razpertij zadušiti, sovražne serca njih, ki se bojujejo, spraviti, in jih med seboj umiriti.

Med tem smo vender k Svoji ne majhni tolažbi zvedili, de so na mnogih krajih, ne samó na Laškim, temuč tudi zunaj Laškiga v toliki prekucii Naši verni sinovi svetim rečem in služabnikom svetíš dolžno spoštovanje skazovali; pa bolí nas v serce, de niso povsod téga spoštovanja iméli. Posebno se tudi ne moremo zderžati, de bi v tem vašim zboru ne tožili z britkostjo tiste prežalostne navade, ki v današnjih časih posébnó gospodari, namreč vsakoršne škodlive bukve na svitlo dajati, s kterimi se ali naši presveti véri in pobožnosti zaderžanja nar silniši vojska napravlja, ali zmede in razpertije po državah užigajo, ali pa se cerkveniga blagá polastujejo, in v njé naj svetejši pravice segajo, ali pa se tudi nar bolj pošteni ljudje z krivičnim obrekovanjem hudo ranijo.

To, častiti bratje, smo se vam dans povedati namenili. Ostane še, de skupej v ponižnosti svojega serca neprenehlive in goreče molitve k Bogu nar Bolšimu in nar Večimu pošiljamo, de naj on svojo sveto cerkev vsaktere nesreče brani, na Nas se pa milostlivo is Siona ozré in Nas varuje, in vse poglavarje in narode k ljubezni zaželjeniga miru in sprave perpelje.

Pervo sv. obhajilo.

V velikim mestu Rimu je zraven majhne cerkve ss. Modesta, Vida in Krescencije — hiša, v ktero nikogar ne pusté razun otrok, ki se k pervimu sv. Obhajilu pripravljajo, de bi se v tistim kraji Zveličarju vredno prebivaljše pripravilo. Láni so peršli sv. Oče papež samí v to hišo pogledat. Prav po očetovsko so otročičem prigovarjali, de naj se k sv. Obhajilu lepo pripravijo, in so jih poslednjič poprašali: „Kaj bodo jutri (v dan sv. Obhajila) ljubimu Jezusu povedali?“ „Za vas bomo bomo molili, sveti Oče,“ so z enim glasam vsi zavpili. „Molite, molite za me,“ reko sv. Oče, „de me Bog, ki me hoče imeti svojiga namestnika na zemlji, razsvetli, in z vso močjo svoje vsigamogočne gnade pokrepuje, ter me stori vredno orodje svoje časti.“ Perporočé po tim še v njih molitev starše, duhovne, in celo katolsko cerkev, zlasti pa prizadevanje katolskih misjonarjev po svetu. Vsi, ki so to slišali, so bili ginjeni, in močno je otročičem k sercu šlo, ko so jih sv. Oče prosili, de naj nikar nikoli ne zapravijo s smertnim greham posvečujoče gnade božje, ki zdaj samí občutijo njé sladkost.

Jeran.